

- Toho, bože, rač dlúho uzdraviti
i rač jeho, tvorče, naučiti,
aby miloval zemany
- 10 a v svéj radě jměl české pány;
nebo s těmi může čsti dojíti,
a bez nich nemož země upokojiti.
Nebo jemu zemanóm uvěřiti,
nebo se ctú z země jíti.
- 15 Pánóm raz'u múdru býti,
kdež mohúc, zemi pokoj činiti.
Neb vám lépe jest zem'u samým pokojiti,
než vaši nepřítelélé budú vás súditi,
dobrých junochów v životech nehubte,
- 20 nebo vem jich v skóřě třeba bude, to vězte.
Raz'u vem, smysl svéj při sobě jmějte,
hostí v zem'u nepúščějte.
Nechcete-li v tom múdři býti,
bude sěkyra na sě dlubny činiti.
- 25 Raz'u vem, přijde-li vem které volenie,
chovajte sě skrzě les na křivá drva chozenie.
Coť tiem mieňu, sám znamenaj:
vol z svého jazyka, cuzieho nechaj.
Pomni, čemuť L'ubušě jest učila,
- 30 jenž v svéj řeči nikdy nezkřivila.
Mnoho by bylo jiného mluviti,
ale v tom chcú dosti učiniti.
Ta kronika mluví ot narozenie Jezukrista, pána našeho,
do léta po tis'úci po třech stech po dvúdcátú až šestého.

2 v *Korutanském* v Jindřichu Korutanském; *statka nejmiechu* neměli opory – 3 *Elžku* Elišku; *za císařovicě* za císařova syna – 4 z *Licmburka* z Lucemburka – 5 *pro Mišňany* t. j. které si povolal Jindřich Korutanský na pomoc do Čech – 7 *uzdraviti* ve zdraví zachovati – 8 *tvorče* stvořiteli – 13: buď je mu třeba (musí) zemanům důvěřovati – 15 *raz'u* radím – 16 *pokoj činiti* mřr udržovati – 17 *pokojiti* upokojovati, uklidňovati – 20 *vem* vám; *v skóřě* brzy – 21 *mysl* rozum – 22 *hostí* cizinců – 24 *dlubny* palice – 25 *volenie* volba – 26: varujte se choditi na (křivé) dříví přes les – 27 *mieňu* míním; *znamenaj* viz – 28 *z svého jazyka* ze svého národa – 30 *nezkřivila* nemluvila nepravdu – 34 datum v závěru 1326 je chybné m. 1314, jak mají jiné rukopisy

Poznámky ediční

Úplného kritického vydání Dalimilovy kroniky dosud není; vydání Josefa Jirečka v *Pramenech dějin českých* (FRB) III, 1882, třebaže uvádí dost různocnění, nevyhovuje. Nejnověji na základě rukopisu Lobkovického a s uvedením hlavních variant z ostatních rukopisů vydali kriticky Dalimilovu kroniku v *Památkách* (sv. 18) Bohuslav Havránek a Jiří Daňhelka (1957); tam i starší literatura; tíž vydavatelé připravují i úplné vydání kritické.

O významu díla nověji srov. J. Hrabák, O Dalimilově kronice, *Nový život* I, 1949, č. 8, str. 66-71.

Vydání našich ukázek se opírá o rkp Cambridžský-C, vydaný E. Mourkem (2. vyd. z r. 1910), a o ostatní rkpy a zlomky t. zv. první redakce (V-Vídeňský, F-Františkánský a zlomky: S-Strahovský, Hr-Hradecký, Ol-Olomoucký, H-Hanušův; KK-Klementínsko-Křižovnický); k druhé redakci a k jiným pramenům textu (L-Lobkovický rkp, Cr-Cerronský, Fs-Fürstenberský, P-Pelclův; Z-Zebererův; Jš-Ješínovo vydání z r. 1620) se přihlíží jen výjimečně. U poznámek ke každé ukázce je uvedeno, který rkp je vzat za základ. V poznámkách se uvádějí místa, kde se otištěné znění liší od rkp vzatého za základ, a z ostatních, velmi četných růzností jen ta, která mají význam pro otištěné čtení; pro ostatní varianty třeba odkázati do vydání v Památkách, a zejména do připravovaného velkého kritického vydání.

Při transkripci textu byla plně obnovena jotace a hláskový stav slov a jejich tvarů před přehláskou *u* v *i* a před diftongisací *o* v *uo*; oporou přitom jsou zlomky a rkp C. Oje-dinele se objevující průvodní samohlásky při slabikotvorném *r* a *l* jsou pomínuty (*sirdce* 6, 23 a pod.).

(Úvod)

Podle C, fol. 1a-3b.

2-3 pořad podle V a ost.] přehozeny v C a (v jiném znění) Fs; viz o tom ve vydání v Památkách - 15 že V] vyn. v C - 16 v to V a větš.] wtu C - 20 žet V a j.] zed C - 25 převzat z P, Fs a Cr (pod. Z a Jš] vynech. v C, F, V, S (převzat pro dosažení sdruženého rýmu) - 29 vlastinné (rkp wlaſtynne) C] wlaſtyny V - 36 ačť V a j.] acz gyu C - 37 sl'úbila V] ſbludyla C - 47 raději učiti V a větš.] vcyzty radiegy vcyzty C - 56 hlaholem V a ost.] hlaſem C

(Libušino proroctví)

Kap. 4, v. 1-32, podle C, fol. 8b-10a a podle Hr.

1 Tdy Hr] Gym C, Tehdy V a větš. - 5 to Hr a ost.] tu C; drbí C] chce Hr, chtiel by V, muſy F a ost. - 6 užiti Hr a j.] toho uzyty C a j. - 9 obcu] obczy C, obczie Fs, obec V a j. - 10 dobude tebe všeliká sváda V a větš.] pohyne wſſelyka [wada C, pod. F - 14 než drbíte] nez [ye drbyte C, Nez chcete V a j., nez muſíte S a j. - 21 cuzími V a ost. pod.] ſmutnymy czyzyny C - 23 přátely V a větš.] przyetely C - 25 Pojmeť k sobě S a j.] Poymyey [obyte C, Poymet [obie V - 30 v své C, Jš] v sě V a j. pod.; cuzozemcu, česká hlavo S a j.] czeſka hlavo czyuzozemczy C; czyuzozemczom czeſka hlavo V - 31-32 převzaty z V, vynech. v C

(O založení Prahy)

Kap. 7, v. 5-30; podle C, fol. 13b-14b.

2 právo V] prawo zem[ke C, S, F - 8 z něho C a ost.] z pramene mého V - 12 vzendeta V a ost.] wendeta C, vzejdeta L - 13 Tě to V a j.] neto C - 18 tesař V a ost.] czyeſarž C - 19 vzděchu C, F, L a j.] wzdyeyte V, S - 20 veliká C] silná V a ost.

(Dívčí válka)

Kap. 8-15; podle C, fol. 14b-30b.

3 knieně V, L, Z] knyecznye C, kněžny S, F; válku V a ost.] boyg C (ale podobnú) - za v. 5 vynechán v C jeden verš, který není doložen v nejstarších rukopisech (L: i na to všeckny tiehniechu) - 6 takéž V a ost.] taktez C - 10 Děvín V a ost.] dyewy C - 11 knieňu vžechu V a j. pod.] knyecznu gmyechu C - 12 V: Ta po všie zemi dievkám posla posly - 17 zapijút F a j.] zapyet C - 45 v své C] a po všiej Hr, V a j. pod. - 47 kněžě Hr, V] knyeczete C, F

48 ot otców sě brachu Hr, V, F] otczye obrachu C - 61 sedieci C, F] seděli V a větš. - 64 káza Hr a ost.] kazyu C

70 Když *Hr a ost.*] Adyz *C* – 92 jíti *Hr, V, S*] gyety *C* – 105 spolu chtiechu] [polu [ny chtyechu *C*, chtyechu *Ol, S, V* – 109 *V, S*: vás v světě šlechternějšího nenie, *j. pod* – 113 skrzě to *V a věš.*] [krzye wy to *C* – 124 tyž krew pí] tyj krew py *C*, krew ze py *V*, krew y pij *F*, krewz y pij *S*, krew [y py *Ol* – 132 chlapi *Ol, V*] chlapy brataty *C, F*; *S*: budú šlechterným pannám hlavu zbįjeti – 133 viec *Ol a j.*] wecz *C* – 134 *Ol*: Bí každá jako psa bratra a otčě svého – 140 *Ol*: A moci kdy ji budu mieti, *S*: A moci-li kdy budu sě s ní sníti – 156 knieně *V, Ol a j.*] knyezny *C a j.* – 159 ležiěše *C a j.*] zbitých ležiěše *V, S, Z* – 161 *V*: ijeden by byl z mužův nezbyl, *Ol*: ijeden by z mužův nesbyl – 162 nevrátil *V a věš.*] nevraty *C*

176 s svú *V*] [wu *C* – 178 dřevem *C a j.*] dřevěný *V a j.* – 182 nejmiechu *V*] nemnyechu *C* – 188 také] taek *C*; jdieše *V a ost.*] dyeffe *C* – 189 sobú *V*] [ebu *C a ost.* – 192–193 *V*: Tehdy mnoho mužův na loži] nalězáchu, ani zbodeni noži – 194 muže *V a ost.*] *vynech. v C*

201 na svój hrad *V a ost.*] na vyjěhrad *C* – 205 matka *C, F*] tetka *V a ost.* – 206 chtěl by *C*] chtyelli by *V a j.* – 209 chceš-li *V a j.*] chcejf *C* – 216 Pak *V a ost.*] Tak *C* – 223 kněz *V a ost.*] knyezye *C*

235 bráti *C, F*] klásti *V a ost.* – 238 že kl'uditi jěde *F*] *vynech. v C*, že má kliditi *V* – 242 mezi sobú *podle v.* 189] mezy [ebu *C*, z sebe *V, S, F* – 244 a medu *V*] medu *C* – 248 vran *C, P*] vrána *S, F, V* (*s připsaným -a*), *řš* – 260 ssěd *V*] [yed *C* – 264 převzat z *V, vynech. v C a F* – 265 sě posadí *V*] pošady [ye *C* (*přehozeno pro rým*) – 275 k koňóm *F*] kuonō *C*, k mečóm *S, V, L* – 279 věci *C*] zlobě *F*, lsti *V*, radě *L*

283 Vlasta vládla *V a ost.*] wladla wlařta *C* (*přehozeno pro rým*) – 287 to právo *C, F*] to za právo *V a j.* – 294 by *F*] *vynech. v C*, vy *V* – 299 z práva *C*] za právo *V a ost.* – 302 kterémuž *C*] kteréhož *V, S a věš.* – 305–306 vzpovědě ... zapovědě *V a ost.*] wzpowyedyela ... zapowyedyela *C*

313 jězd jěchu (*rkp*: gehu) sě činiti *V, pod. F*] gyew chtyel czynyty *C*

324 povědě *V a ost.*] odpowyedye *C* – 327 zdržaly *F*] drzyely *C*, [drzyely *V* (*převzato pro rým*) – 328 nevěry *V, F*] *vynech. v C* – 342 zbyly *C*] byly *V a ost.* – 346 *V, F*: a (*vynech. v F*) po boji psóm ji sniesti dachu, *ost. pod.* – 349 jdiechu *V*] dyechu *C* – 352 převzat z *V, vynech. v C, F* – 356 a z brány zle tščiechu hostě *podle V*] ... cztychu hořtie *V*, a z bran zle ctiechu hostě *L*, do brány tiskniechu se hostie *F*, v branu [ye ty]knyechu huřtye *C* – 359–360 poznachu ... volachu *F a ost. pod.*] poznaly ... wolaly *C* – 360 na ně *V, F*] nyanye *C* – 366 přětínajúc jě *V, pod. F*] prycz gye *C*

(Bořivoj a Svatopluk)

Kap. 23 a 24; podle *C*, fol. 43a–47a.

Nadpis: křestanského] krzye[stan[keho *C* – 5 přijěde *V a j. pod.*] *vynech. v C* – 7 seděti *V a j.*] [yefy *C, F* (*převzato pro rým*) – 9 že *V a j.*] czty *C* (*snad zkomoleno z ez ty = ež ti*) – 17 křsta *L*] krzyřta *C*, krřta *V* – 18 Metudějě *F*] mytudyegye *C*, mutudiegie *V* – 20 slovensky *V a ost.*] [lowyn]ky *C*, Ru]ky *Cr* – 21 Velehradě *C*] v we]hradie *V a ost.* – 24 set *V a j.*] let *C* – 27 činieše *V a ost.*] czynyechu *C* – 28 stavieše *V a ost.*] [stawyechu *C* – 32 na drážě *V a ost.*] na dworzye *C*

33 Tuto *V a ost.*] Puto *C* – 37 za sobú *V, F*] za [ebu *C* – 65 v okol *F, V a věš.*] v kray]u *C* – 86 nesmě k svým] nefmye k [wym nefmye *C* – 87 jide *V a věš.*] gyede *C* – 89 mnišie *V*] mnyeffye *C* (*pod prvntím -e- tečka*) – 90 a tomu *V a věš.*] *vynech. v C*; Zabor *C a j.*] zobor *V a j.*

O sedlčie knieni Boženě

Kap. 41, v. 1–32; podle *H*; *C*, fol. 78b–79b.

Nadpis: Boženě] borzienne *H*, Borzynyne *C*, Bozenie *F*, bozyenyne *V* (*ale H jinde* Božena [boziena]) – 8 za knieňu *H, pod. V*] za ženu *C, F* – 10 a 20 Božena *H*] borzena *C* – 11–12

počechu jmieti |...račte slyšeti *H, V* (*shod. s jiným slovosledem*)] mygyechu|... nerady [lyffyechu *C* – 14 jmievajú *H a ost. pod.*] bývajú *C* – 16 chlapstvom *C a ost.*] vynech. v *H*, sprostenstvím *V* – 21 snieti [š] [niti *L, F*; [miethi *H*, [myety *C* – 22 němečskú *H a j. pod.*] Němkyňu *C, pod. F, Cr* – 24 méně *V, F*] mienhie *H* – 25 Němkyně ně- *F*] v *H zkaž.*, nyemkyny bude nye- *C, V* – 26 němečsky bude *C*] v *H zkaž.* – 27 jazyka rozdělenie *C a ost.*] v *H zkaž.* – 28 zkaženie *C a ost.*] zkazienh *H* (*nezřet.*) – 29 Páni, neviete *C a ost.*] v *H zkaž.* – 30 z malženstva v *H zkaž.*, ale čitelné zamalz-] z manzel[stwa *C a ost.* – 32 před knieňu *V, F* (-ny)] v *H zkaž.*, před knězem *C*

(O Vladislavovi a Soběslavovi)

Kap. 66, v. 9-42, kap. 67, v. 1-50; podle *V*, fol. 19b-20a; v *C* fol. 114b-117a text značně mezerovitý.

2 Vladislav *C a větš.*] wraty[law *V* (*stejně i dále v. 7 a 9*) – 25 smy *L, P*] my *V*, [me *F a j.* – 29 s Němci přebývati *C, F*] W nyemczych kralowaty *V*, s Němci kralovati *L a ost.*

39 nesleđ *F a ost.*] nefledy *C*; nehled *V* – 45 voláču *C a ost.*] wzwolachu *V* – 60 počakati *V a j. pod.*] poždati *C, F* – 64 tuto tobě *V*] toběť *F*, tuto vám *L* – 83 bliz *V a větš.*] líc *C*

(Soběslavovy rady synům)

Kap. 70, v. 5-50; podle *V*, fol. 20b; v *C* fol. 118a-119a vynech. v. 1-2, 13-32.

2 otučuje *Z*] otvcziegie *V*, otučige *L* – 18 váš váma [ir] was wem *F*, wama wagi *V* – 42 nice *C*] nytcze *V* – 44 ot pluha *F, C, L*] vynech. ve *V* – 46 zbude *C, L, Cr, P*] bude *V a j.*

(O Přemyslu Otakaru II.)

Kap. 89, v. 1-12, kap. 91, v. 1-28; podle *C*, fol. 146b-147a a 149b-150b mimo v. 23-26, které tu vynech.; ve *V* fol. 25a-25b.

8 *V*: z mladu nikdiež kněžě šcedřejšieho – 15 u Stožčě *C*] u [tor]czie *V, pod. L*, v [tozie *F* – 16 z Crdika] z czyrdyka *C*, z cirdeka *F, Z*, czyrdhila *V*; Vejzové] weyzowe *C, pod. F*, weyzowie *V* – 23-26 podle *V*, vynech. v *C* – 25 přebřidu *P*] přebřidechu *V*, přebředu *L* – 26 pojidu] pojidechu *V*, pojedu *L a větš.* – 32 prst *V a ost.*] vynech. v *C* – 33 Ktož *V a větš.*] kdyz *C, F* – 37-38 podle *V*, vynech. v *C*

O českých pánův zlych obyčejích

Kap. 102; podle *V*, fol. 28a-28b; v *C* vynech.

3 a 4 v *rkpech přehozeny* – 9 čstných *V*] cizích *F a ost.* – 12 púščěli] púštěli *F*, pus-tili *V* (*převzato pro rým*) – 15 sě přijieti *F*] [ie przigeli *V* – 27 kostku, klánie *V*] i klánie i kostky *F* – 34 otjieti *L, pod. F a ost.*] otgechu *V* – 43 to *V*] vynech. ve *F, L, Z* – 55 ručiechu [ř] muczichu *V a ost. pod.* – 62 mluvichu *F, L, Z*] mluviechu *V*

O velikéj povodni

Kap. 105; podle *V*, fol. 29a-29b; v *C* není.

3 povodeň *F a ost.*] woden *V* – 11 To *V*] tu *L a ost.* – 16 s pláčem *L*] placzem *V*

(Závěr kroniky)

Kap. 106; podle *V*, fol. 30b; v *C* není.

4, 6 z Licburka *V*] z Lucemburka *F* – 16 zemi pokoj *V*] dobrý pokoj *F* – 19 nehubte *V*] nehubiece *F a ost.* – 20 to vězte *V*] viece *F a ost.* – 33 *F*: Tato kronika mluví od narození syna božieho, *pod. L, Z*: Tato kronika má rozpravenie od syna božieho porozenie – 34 *F*: po tisíci po třech steh po desieti a čtvrtého; *L*: léta po tisíci po třech steh po desieti čtvrtého; *Z*: léta po tisíci léta třístého a k tomu viece léta čtrnáctého